

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De levende werkzaamheid. Politieke betrokkenheid van burgers bij het lokaal bestuur

Castenmiller, P.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Castenmiller, P. (2001). De levende werkzaamheid. Politieke betrokkenheid van burgers bij het lokaal bestuur. 's-Gravenhage: VNG.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

VERSCHILLENDE GEMEENTEN

7.1 Inleiding

Zijn er tussen gemeenten onderling verschillen in de mate van betrokkenheid? Doen zich in verschillende gemeenten andere patronen voor tussen kenmerken van respondenten en indicaties van betrokkenheid? Twee vragen die sterk vergelijkbaar zijn met de vragen die in het vorige hoofdstuk centraal hebben gestaan. In dit hoofdstuk gaat het om verschillen in betrokkenheid tussen gemeenten onderling, in het vorige hoofdstuk om de verschillen in betrokkenheid bij de lokale en de nationale politiek. Volgens zowel de gebiedsgebonden als de articulerende benadering zou er ook tussen gemeenten sprake moeten zijn van wezenlijke onderscheiden. Gemeenten verschillen immers van elkaar in gemeenschapskarakter, schaal, levendigheid van het maatschappelijk middenveld en vele andere opzichten. Die verschillen zouden ook hun uitwerking moeten hebben op de mate en aard van de betrokkenheid in de diverse gemeenten. In dit hoofdstuk wordt vermeld of hiervan daadwerkelijk sprake is.

Als de vragen die aan de basis staan van dit hoofdstuk sterk vergelijkbaar zijn met de vragen in het vorige hoofdstuk, spreekt het bijna voor zich dat de methode van analyse in dit hoofdstuk eveneens sterke gelijkenis vertoont met die in het vorige hoofdstuk. Toch kan de aanpak in dit hoofdstuk wat eenvoudiger zijn. De beschikbare bestanden hoeven namelijk niet eerst gestapeld te worden. Er wordt gebruikgemaakt van bestanden waarin respondenten uit diverse gemeenten vertegenwoordigd zijn.⁵¹ In elk bestand zijn aan de respondenten uit verschillende gemeenten identieke vragen naar verschillende aspecten van lokale politieke betrokkenheid voorgelegd. Dat maakt het in het basisbestand al direct mogelijk om, zonder stapeling, te toetsen of er wezenlijke verschillen aanwijsbaar zijn in de mate van betrokkenheid tussen respondenten uit verschillende gemeenten. Dit gebeurt door in multivariate analyses verschillende onafhankelijke (dummy)variabelen te gebruiken,

⁵¹ Om die reden blijft het bestand van het onderzoek in Almere buiten beschouwing.

die elk afzonderlijk aangeven uit welke gemeente een respondent afkomstig is.⁵² In deze multivariate regressieanalyses vormen verschillende indicatoren voor betrokkenheid bij de lokale politiek steeds de afhankelijke variabele. Voorts worden in deze analyses diverse onafhankelijke variabelen gebruikt, die de operationalisatie vormen van relevante sociaal-structurele kenmerken van de respondenten. Vanzelfsprekend worden in deze analyses ook variabelen gebruikt die als een geschikte operationalisatie kunnen worden beschouwd van factoren die van belang zijn in de context van de gebiedsgebonden of de articulerende benadering. Dit impliceert dat in het basisbestand eveneens algemene patronen tussen diverse kenmerken van respondenten en de indicaties voor betrokkenheid kunnen worden vastgesteld. In een tweede stap kan dan in deelbestanden, waarin per deelbestand steeds respondenten uit één gemeente zijn opgenomen, worden getoetst of de relaties tussen de beschikbare en relevante kenmerken van respondenten en indicaties voor betrokkenheid afwijken van het algemene patroon. In zo'n tweede stap worden opnieuw multivariate regressieanalyses uitgevoerd. In deze analyses vormt opnieuw het residu van de in de eerste stap verklaarde variantie van de oorspronkelijke indicator voor betrokkenheid de afhankelijke variabele. Dezelfde kenmerken van de respondenten⁵³ vormen de onafhankelijke variabelen. Indien in deze tweede stap een betrekkelijk groot deel van de variantie wordt verklaard, impliceert dit dat in deze gemeente zich patronen voordoen die afwijken van het algemene beeld. Aan de hand van regressiecoëfficiënten bij de verschillende onafhankelijke variabelen kan dan worden geïnterpreteerd welke specifieke variabelen een afwijking te zien geven van het algemene patroon. Anders geformuleerd: het effect van het achtergrondkenmerk wordt dan mede bepaald door de lokale context (zie ook Denters en Geurts, 1998: 168-172).

Zoals in hoofdstuk 5 is uitgewerkt, zou in het ideale geval elk bestand voor de afzonderlijke deelbestanden per gemeente zoveel respondenten bevatten dat hiervan op verantwoorde wijze empirische analyses kunnen worden verricht. Dit is niet altijd het geval. Alleen het bestand dat gebaseerd is op respondenten uit zeven grote gemeenten in 1991 en het bestand dat opgebouwd is uit onderzoeken van SGB0, voldoen aan dit uitgangspunt. In de overige bestanden worden op basis van de

- 52 Een dummyvariabele kent twee waarden: een respondent is afkomstig uit een specifieke gemeente (dummyvariabele heeft de waarde 1) of niet (dummyvariabele heeft de waarde 0). Indien een bestand is opgebouwd uit zeven afzonderlijke gemeenten, zoals het geval is bij IWC91, kunnen er dus zeven dummyvariabelen worden geconstrueerd. Slechts zes daarvan worden in de multivariate analyses als onafhankelijke variabele meegenomen. De zevende blijft buiten de analyses. Dit betekent dat in feite elke dummyvariabele aangeeft of de mate van betrokkenheid van de respondenten in de gemeente waarop deze dummyvariabele betrekking heeft, wezenlijk verschilt van de mate van betrokkenheid van de respondenten in de gemeente waarvoor geen aparte dummyvariabele in de analyses is opgenomen.
- 53 Met uitzondering natuurlijk van de variabele die aangeeft in welke gemeente of gemeentegrootteklasse de respondent woont. In elk deelbestand bevinden zich immers uitsluitend respondenten uit een en dezelfde gemeente of grootteklasse.

schaal van woongemeente groepen van respondenten onderscheiden die elk in afzonderlijke deelbestanden worden ondergebracht. In dit hoofdstuk, en in de achterliggende tabellen in bijlage 2, wordt de schaal geoperationaliseerd aan de hand van het aantal inwoners van elke gemeente. De grenzen tussen grootteklassen worden op zo'n wijze vastgesteld dat elk deelbestand een voldoende aantal respondenten voor verantwoorde analyses omvat. In bijlage 4 worden ook analyses gepresenteerd waarbij andere kenmerken van gemeenten zijn benut om respondenten in verschillende groepen te onderscheiden.

In de volgende paragraaf worden per beschikbaar bestand de meest essentiële bevindingen over eventuele verschillen tussen gemeenten vermeld. De weergave van de resultaten in paragraaf 7.2 beperkt zich tot de vermelding van de waarde van de (ongestandaardiseerde) regressiecoëfficiënt van elke dummyvariabele. Daaruit is af te leiden of de mate van betrokkenheid in een bepaalde gemeente of gemeente-grootteklasse wezenlijk afwijkt van de mate van betrokkenheid in een andere gemeente of grootteklasse. Een positieve waarde voor de regressiecoëfficiënt geeft aan dat de betrokkenheid hoger ligt dan elders.

De totale verklaarde variantie in de eerste analyses en de waarden van de regressiecoëfficiënten bij de overige onafhankelijke variabelen zijn opgenomen in tabellen in bijlage 3. In deze bijlage zijn ook de bevindingen opgenomen van de tweede analysestap, waarin het residu van de oorspronkelijke indicator voor betrokkenheid de onafhankelijke variabele vormt. Van de bevindingen in deze tweede stap wordt in de volgende paragraaf alleen tekstueel verslag gedaan.

De analyses die aan de basis staan van de bevindingen in paragraaf 7.2, bevatten nog andere resultaten die relevant zijn om in dit hoofdstuk aan de orde te stellen. Zo worden in de eerste multivariate analyses ook regressiecoëfficiënten bepaald voor diverse sociaal-structurele kenmerken. In voorgaande hoofdstukken is betoogd dat in de lokale context sociaal-structurele kenmerken zoals opleiding, leeftijd en inkomen van weinig betekenis zijn voor de mate van politieke betrokkenheid. In hoofdstuk 6 is al enige aandacht besteed aan de betekenis van deze kenmerken. Geïnventariseerd is namelijk of de relaties tussen indicatoren voor betrokkenheid en deze kenmerken op het lokaal niveau afwijken van de patronen op het landelijk niveau. In dit hoofdstuk gaat het niet om verschillen tussen het belang van deze kenmerken op lokaal en landelijk niveau, maar kan direct de betekenis van deze kenmerken worden vastgesteld. De verwachting is betrekkelijk lage waarden van de regressiecoëfficiënten bij deze sociaal-structurele kenmerken vast te stellen. Of dat het geval is, wordt vermeld in paragraaf 7.3.

De multivariate analyses bevatten nog andere kenmerken van respondenten: bijvoorbeeld indicatoren voor de gerichtheid van respondenten op de eigen woongemeente of informatie over hun deelname aan het lokaal maatschappelijk leven. Bij deze

kenmerken worden, gezien de uitgangspunten van de gebiedsgebonden of de articulerende benadering, juist hoge waarden van de regressiecoëfficiënten verwacht. De relevante resultaten zijn eveneens in paragraaf 7.3 opgenomen.

7.2 Verschillen in betrokkenheid tussen gemeenten

7.2.1 Een overzicht van de bevindingen

Het in chronologisch opzicht eerst beschikbare bestand dateert uit 1983: THT83. Hierin bevinden zich respondenten uit 30 verschillende gemeenten. De aantallen respondenten uit elke gemeente zijn echter te gering voor verantwoorde analyses per afzonderlijke gemeente. Daarom zijn steeds respondenten uit een aantal gemeenten op basis van het inwoneraantal van deze gemeente samengevoegd. Uiteindelijk zijn zes categorieën onderscheiden, die in en onder tabel 7.1 zijn vermeld. In elke categorie bevinden zich ongeveer 500 respondenten.

Tabel 7.1 *Verschillen* in de mate van betrokkenheid tussen gemeentegrootteklasse (weergegeven aan de hand van regressiecoëfficiënten voor elke gemeentegrootteklasse per indicator voor betrokkenheid in THT83)*

	Afhankelijke variabelen		
	<i>lezen over gemeenteraad</i>	<i>mening over lokale responsiviteit</i>	<i>politieke activiteit</i>
0 – 4.999 inwoners	0,38	0,71	-0,10
5.000 – 9.999 inwoners	0,31	0,41	-0,02**
10.000 – 14.999 inwoners	0,13**	0,61	-0,00**
15.000 – 19.999 inwoners	0,03**	0,24	-0,05**
20.000 – 24.999 inwoners	0,01**	0,52	-0,06**

* Afgezet tegen de klasse met 25.000 tot 30.000 inwoners.

** Niet significant.

Er is sprake van verschillen in de mate van betrokkenheid tussen respondenten uit deze gemeentegrootteklassen. In de allerkleinste gemeenten wordt, in vergelijking met de omvangrijkste grootteklasse, relatief meer over de gebeurtenissen in de gemeenteraad gelezen. Boven de 10.000 inwoners zijn de verschillen tussen de

respondenten vrijwel te verwaarlozen.⁵⁴

Respondenten uit alle gemeentegrootteklassen met minder dan 25.000 inwoners denken positiever over de responsiviteit van hun lokaal bestuur dan respondenten uit de hoogste klasse.

De mate van politieke activiteit van de respondenten verschilt niet tussen de diverse gemeentegrootteklassen. Niet bij alle indicatoren voor betrokkenheid is er dus sprake van wezenlijke verschillen tussen respondenten uit verschillende grootteklassen.

De grootteklassen zijn geordend naar volgorde van hun inwoneraantal. De vastgestelde regressiecoëfficiënten in de analyses waarbij het lezen over de gemeenteraad de afhankelijke variabele is, suggereren een verband met grootteklasse, zoals nader toegelicht in noot 45. Bij de andere indicatoren voor betrokkenheid is zo'n suggestie niet aan de orde. Ter controle zijn ook regressieanalyses uitgevoerd waarbij de gemeentegrootte van de respondent als intervalvariabele in de analyses is opgenomen. Inderdaad blijkt dan dat bij de onafhankelijke variabele 'lezen krant over de gemeenteraad' een significante en negatieve regressiecoëfficiënt voor inwoneraantal wordt vastgesteld. Dit is overigens ook het geval bij de analyse waarbij de mening over de responsiviteit van het bestuur de afhankelijke variabele is, hoewel de gegevens in tabel 7.1 niet de indruk wekken van een lineair verband.

Het volgende bestand, IWG91, biedt de mogelijkheid om groepen respondenten uit afzonderlijke gemeenten (in plaats van grootteklassen) te vergelijken. De resultaten zijn weergegeven in tabel 7.2 en bijlage 2 (tabel bijlage 2.16 tot en met 2.21).

4 Bij het 'lezen over de gemeenteraad' valt op dat de coëfficiënten op monotone wijze afnemen met een toename van de gemeentegrootte. Aangezien de referentiecategorie de grootste gemeenten betreft, impliceert dit een monotoon invers verband tussen gemeentegrootte en het lezen over de gemeenteraad. Ter verklaring kan gesuggereerd worden dat er in grotere gemeenten minder 'te lezen materiaal' over de gemeenteraad beschikbaar is. In de context van dit proefschrift dient toch veeleer verondersteld te worden dat respondenten in grotere gemeenten minder lezen over de gemeenteraad, met andere woorden: respondenten uit grotere gemeenten geven bij deze indicator blijk van een lagere betrokkenheid.

Tabel 7.2 Verschillen* in de mate van betrokkenheid tussen gemeenten (weergegeven aan de hand van de regressiecoëfficiënt bij elke gemeente per indicator voor betrokkenheid in IWG91)

	Afhankelijke variabelen					
	<i>belangstelling lokale politiek</i>	<i>mening over lokale responsiviteit</i>	<i>mening over lokale politieke competentie</i>	<i>beoordeling gemeente-bestuur</i>	<i>lokale politieke kennis</i>	<i>lokale politieke activiteit</i>
Amsterdam	-0,18	0,03**	-0,05**	-0,34	-0,44	-0,01**
Eindhoven	0,06**	0,02**	-0,04**	0,07**	-0,72	0,00**
Den Haag	-0,14	-0,22	-0,13**	-0,75	-0,81	0,05**
Nijmegen	-0,10**	0,01**	-0,01**	-0,15**	-0,32	0,00**
Tilburg	-0,05**	-0,17	-0,02**	-0,18**	-0,26**	0,02**
Utrecht	-0,02**	0,01**	0,01**	-0,40	— ⁵⁵	0,06**

* Afgezet tegen Zwolle.

** Niet significant.

De verschillen in de mate van betrokkenheid tussen de respondenten uit de verschillende gemeenten zijn over het algemeen klein. Louter bij politieke kennis en de beoordeling van het eigen gemeentebestuur treden met enige regelmaat significante verschillen tussen respondenten uit de verschillende gemeenten op. Verder komen significante verschillen tussen gemeenten slechts sporadisch voor.

Geen van de gemeenten vertoont stelselmatig een afwijkend beeld. Hooguit kan worden gesteld dat de 'Hagenezen' en Amsterdammers het meest frequent afwijken van de referentiecategorie: de Zwolse respondenten. In speculatieve zin kan worden verondersteld dat dit wellicht een effect van gemeentegrootte is. Immers, Amsterdam en Den Haag zijn de twee grootste gemeenten in het bestand, waar Zwolle de kleinste is. In het onderzoek uit 1993, IWG93, dient weer een onderscheid tussen respondenten uit verschillende grootteklassen te worden aangebracht. De daaruit volgende resultaten zijn weergegeven in tabel 7.3.

55 De vragen over lokale politieke kennis zijn niet aan de Utrechtse respondenten voorgelegd.

Tabel 7.3 Verschillen* in de mate van betrokkenheid tussen gemeentegrootteklassen (weergegeven aan de hand van regressiecoëfficiënten van elke gemeentegrootteklasse, per indicator voor betrokkenheid in IWG93)

	Afhankelijke variabelen					
	belangstelling lokale politiek	mening over lokale responsiviteit	mening over lokale politieke competentie	beoordeling gemeentebestuur	lokale politieke kennis	lokale politieke activiteit
0 – 9.999 inwoners	0,10**	0,40	0,14**	0,34	0,31	0,12
10.000 – 19.999 inwoners	0,11**	0,30	0,04**	0,28	0,36	0,10
20.000 – 49.999 inwoners	0,12**	0,24	0,03	0,21	0,25	0,08**
50.000 – 99.999 inwoners	0,11**	0,08**	0,13**	0,04**	0,16**	0,04**

* Afgezet tegen de klasse van 100.000 inwoners of meer.

** Niet significant.

Er zijn duidelijke verschillen in de mate van betrokkenheid tussen respondenten uit de diverse gemeentegrootteklassen, met uitzondering van de belangstelling voor de lokale politiek. De mate van belangstelling voor de lokale politiek is voor respondenten uit alle gemeentegrootteklassen min of meer gelijk. Waar bij de overige indicatoren voor betrokkenheid verschillen tussen respondenten uit de diverse gemeentegrootteklassen optreden, wijzen ze op een afnemende betrokkenheid bij de lokale politiek naarmate het gaat om respondenten uit grootteklassen met meer inwoners.⁵⁶

De bestanden van SGBO bieden weer de mogelijkheid om een onderscheid tussen afzonderlijke gemeenten te maken. Enerzijds zijn er dan vijf relatief kleine Zeeuwse gemeenten op het eiland Schouwen-Duiveland. De grootste

Ter controle zijn tevens analyses uitgevoerd waarbij gemeentegrootte als intervalvariabele in de regressievergelijkingen is gebruikt. Alleen bij de afhankelijke variabele *beoordeling gemeentebestuur* en daarnaast bij de afhankelijke variabele *mening over lokale responsiviteit* wordt in de analyses een significante regressiecoëfficiënt bij gemeentegrootte vastgesteld. Deze is dan inderdaad negatief.

gemeente, Zierikzee, is met ongeveer 10.000 inwoners voor Nederlandse begrippen eveneens klein, maar voor Zeeuwse begrippen – mede gezien de positie van deze gemeente op Schouwen-Duiveland – zeker niet. Het bestand bevat nog een andere Zeeuwse gemeente: het, opnieuw, zeker voor Zeeuwse begrippen grote Middelburg. De achtste gemeente is de Utrechtse forensengemeente IJsselstein. In tabel 7.4 en bijlage 3 zijn de relevante resultaten opgenomen.

Tabel 7.4 Verschillen* in de mate van betrokkenheid tussen gemeenten (weergegeven aan de hand van regressiecoëfficiënten bij elke gemeente, per indicator van betrokkenheid in SGB096)

	Afhankelijke variabelen				
	belangstelling lokale politiek	mening over lokale responsiviteit	beoordeling gemeente- bestuur	politieke kennis	lokale politieke activiteit
Brumisse	0,06**	0,64	0,41	-0,06*	0,09
Brouwershaven	0,08**	0,20**	0,13**	0,30**	0,06**
Westerschouwen	0,16	-0,17**	-0,42	0,11	0,07**
Middenschouwen	0,12**	0,18**	0,19	0,36	0,08**
Duiveland	0,07**	0,05**	0,11	0,26**	0,04**
IJsselstein	-0,14	-0,22	0,01**	0,19**	0,04**
Middelburg	-0,20	-0,34	-0,26	0,29	-0,02**

* Afgezet tegen Zierikzee.

** Niet significant.

Er is opnieuw sprake van verschillen in de mate van betrokkenheid tussen de respondenten uit de diverse gemeenten. Tegelijkertijd is er niet altijd sprake van een verschil. Zo is er nauwelijks verschil in de mate van politieke activiteit in deze gemeenten. Middelburg, verreweg de grootste gemeente in dit bestand, onderscheidt zich stelselmatig van de rest. Bruinisse staat als relatief kleine gemeente, maar

misschien nog belangrijker: als sterk gesloten⁵⁷ gemeente, aan het andere uiterste. Maar voorts zijn de verschillen tussen de gemeenten wel heel beperkt. Het laatste beschikbare bestand bestaat uit bestanden die het NIPO in verschillende jaren heeft uitgevoerd. De afzonderlijke jaren zijn gecombineerd. Opnieuw zijn respondenten op basis van de omvang van woongemeente in verschillende groepen onderscheiden. Resultaten van analyses uitgevoerd in stap 1 zijn vermeld in tabel 7.5 en bijlage 3.

Tabel 7.5 Verschillen* in de mate van betrokkenheid tussen gemeentegrootteklassen (weergegeven aan de hand van regressiecoëfficiënten van gemeentegrootteklasse, per indicator voor betrokkenheid in NIPO)

	Afhankelijke variabelen			
	<i>belangstelling lokale politiek</i>	<i>vertrouwen in raadsleden</i>	<i>vertrouwen in eigen invloed</i>	<i>tevredenheid over lokaal bestuur</i>
0 - 10.000 inwoners	0,05**	0,19	0,03**	0,36
10.000 - 20.000 inwoners	-0,16	0,03**	0,03**	0,31
20.000 - 50.000 inwoners	-0,11	0,06**	0,01**	0,25
50.000 - 100.000 inwoners	-0,19	0,01**	0,03**	0,03**
100.000 - 400.000 inwoners	-0,14	0,08**	0,04**	0,14**

* Afgezet tegen de klasse van 400.000 inwoners of meer.

** Niet significant.

De verschillen in de mate van betrokkenheid tussen respondenten uit verschillende gemeentegrootteklassen zijn in dit bestand overwegend klein. Als er verschillen zijn, is er geen sprake van een duidelijk patroon.⁵⁸

Zie Castenmiller, 1996c.

Indien de gemeentegrootteklasse niet als dummy maar als ordinale variabele in de regressievergelijkingen wordt opgenomen, wordt twee keer bij deze variabele een significante regressiecoëfficiënt vastgesteld. De eerste keer is dat als het vertrouwen in de belangstelling van de raadsleden voor de mening van de burgers als afhankelijke variabele wordt genomen, de tweede keer bij de tevredenheid over het gemeentebestuur. Beide keren blijkt dat in grotere gemeenten de burgers minder vertrouwen hebben in de raadsleden, respectievelijk minder tevreden zijn over het gemeentebestuur naargelang de gemeentegrootteklasse groter is. De vastgestelde regressiecoëfficiënten zijn weliswaar significant maar tegelijkertijd heel laag.

In analysestap 2 zijn opnieuw in alle bestanden, die dan gesplitst worden in verschillende deelbestanden, enkele analyses uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn uitsluitend in bijlage 3 opgenomen. De reden hiervan is dat terwijl de weergave van de resultaten een groot aantal tabellen vergt, de bevindingen zich betrekkelijk eenvoudig laten samenvatten. In al die tabellen komt namelijk duidelijk naar voren dat de extra toegevoegde verklaarde variantie, indien onderscheid wordt gemaakt tussen respondenten uit verschillende (groepen van) gemeenten, over het algemeen te verwaarlozen is. Een specifiek lokaal model voegt dus nauwelijks iets toe aan de algemene bevindingen. In de afzonderlijke gemeenten is er al met al geen sprake van bijzondere patronen tussen verschillende kenmerken van respondenten en indicaties voor betrokkenheid. Slechts incidenteel worden significante regressiecoëfficiënten aangetroffen. Dit gebeurt zo sporadisch en zonder vaste patronen dat hier in feite geen betekenis aan kan worden gehecht.⁵⁹

7.2.2 *Beoordeling van de resultaten*

Er zijn twee bestanden waar onderscheiden kunnen worden gemaakt tussen afzonderlijke gemeenten. In IWG91 is diverse malen sprake van verschillen in de mate van betrokkenheid tussen respondenten uit de diverse gemeenten. Opmerkelijk is dat bij lokale politieke activiteit de verschillen ontbreken. In SGB096 worden eveneens geregeld verschillen aangetroffen. Ook in dit bestand vormt lokale politieke activiteit een uitzondering hierop.

Als onderscheid tussen respondenten wordt gemaakt aan de hand van gemeentegrootteklasse, zijn er eveneens enkele verschillen in de mate van betrokkenheid. In het algemeen geldt dat in kleinere gemeenten de respondenten een grotere belangstelling voor de lokale politiek hebben, eerder tevreden zijn over het bestuur en meer vertrouwen hebben in de responsiviteit van het bestuur.⁶⁰

In de diverse gemeenten of gemeentegrootteklassen is er echter geen sprake van andere patronen tussen enerzijds kenmerken van respondenten en anderzijds indicatoren voor betrokkenheid. De bijzonderheid van de lokale politiek komt, net als het geval was toen verschillen tussen lokale en nationale politieke betrokkenheid werden onderzocht, louter tot uiting in de mate van betrokkenheid. Bij het verschil tussen lokale en nationale politieke betrokkenheid kwam naar voren dat, in tegen-

59 In technische zin impliceert dit dat er geen aanwijzingen zijn dat er zich interacties voordoen tussen gemeente(grootte) en de overige onafhankelijke variabelen.

60 In bijlage 4 zijn resultaten opgenomen van analyses in IWG93, waarbij in plaats van de omvang van de woongemeente van de respondent de omgevingsadressendichtheid als onderscheidend criterium is gehanteerd. Het benutten van dit criterium resulteert niet of nauwelijks in hogere verklaarde varianties of andere patronen.

stelling tot verwachtingen die ontleend zijn aan de theorie, de betrokkenheid bij de nationale politiek geregeld groter was. Bij onderscheiden tussen gemeenten of groepen van gemeenten worden de relevante theoretische aannamen wel bevestigd: nu blijkt in kleinere gemeenten de betrokkenheid geregeld groter dan in de grotere. De verbanden zijn echter niet bijzonder sterk, de verschillen niet bijzonder groot. Bovendien zijn ze zeker niet altijd monotoon. Veeleer is er sprake van dat één 'extreme' categorie (de grootste of juist kleinste gemeente of grootteklasse) zich onderscheidt van de overige. Denters en Geurts (1998) vinden, gebruikmakend van een van de bestanden die hier ook zijn benut, bij andere onderwerpen, zoals bijvoorbeeld de gemeentelijke dienstverlening, eveneens verbanden met gemeentegrootte. Ook dan gaat het niet om bijzonder sterke verbanden met gemeentegrootte.⁶¹

7.3 Verbanden met overige kenmerken van respondenten

In de eerste stap van de analyses in elk bestand worden naast de regressiecoëfficiënten bij de (dummy)variabelen die de verschillende gemeenten of grootteklassen indiceren, vele andere regressiecoëfficiënten vastgesteld. Er zijn regressiecoëfficiënten bij de verschillende in de bestanden beschikbare sociaal-structurele kenmerken. Bovendien bevatten (vrijwel) alle bestanden indicatoren voor factoren die van belang worden geacht in de gebiedsgebonden of de articulerende benadering. Dit biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen in het belang van sociaal-structurele kenmerken voor de mate van betrokkenheid bij de lokale politiek. Op basis van zowel de gebiedsgebonden als de articulerende benadering wordt verwacht dat dit belang gering is. Dit zou moeten blijken uit betrekkelijk lage waarden voor de regressiecoëfficiënten.

Daarentegen worden juist hoge waarden verwacht bij variabelen die de gerichtheid op de eigen gemeente of de activiteit in lokale maatschappelijke verbanden betreffen. In deze paragraaf worden de resultaten kort weergegeven. Alle relevante bevindingen zijn in de tabellen van bijlage 3 vermeld.

De verschillende sociaal-structurele kenmerken van respondenten blijken met enige regelmaat een significant effect te hebben op de betrokkenheid bij de lokale politiek. Zo gaat een hogere mate van opleiding steeds gepaard met een grotere betrokkenheid. Jongeren zijn over het algemeen minder betrokken bij de lokale politiek, terwijl vrouwen eveneens blijken te geven van een lagere betrokkenheid. De verschillen tussen zowel respondenten van verschillende leeftijden als mannen en vrouwen zijn echter klein en in sommige gevallen zelfs geheel afwezig.

⁶¹ Denters en Geurts stellen zich in dat verband onder meer de vraag of er wel sprake is van een lineair verband. In sommige gevallen vermoeden zij een 'knik' rond gemeenten van ongeveer 20.000 inwoners.

De verbanden tussen inkomen en de indicatoren voor lokale politieke betrokkenheid lijken in veel opzichten op die tussen opleidingsniveau en mate van betrokkenheid. De verwachting is dat genoemde sociaal-structurele kenmerken van respondenten geen sterk onderscheidende invloed hebben op de mate van politieke betrokkenheid van respondenten. Wat leeftijd en sekse betreft wordt deze verwachting bevestigd: bij deze variabelen komen in maar weinig gevallen significante regressiecoëfficiënten voor. Opleiding en inkomen blijken in de lokale context steeds een betrekkelijk sterke samenhang met indicatoren voor betrokkenheid te vertonen. Blijkbaar is de betrokkenheid bij de lokale politiek niet zo 'makkelijk' dat deze ongeacht ieders opleidingsniveau of inkomen voor iedereen gelijk is.

In de analyses zijn ook indicatoren opgenomen voor woonduur, bezit van een huur- of koophuis en dergelijke. In de context van de gebiedsgebonden benadering wordt gesteld dat zulke kenmerken een indicatie geven voor de verbondenheid met de gemeente. In de analyses in de diverse bestanden, waarvan de resultaten in bijlage 3 zijn vermeld, blijkt steeds dat ze van weinig betekenis zijn voor de mate van betrokkenheid bij de lokale politiek.

Indien de vraag is gesteld of de respondent zich in sociaal opzicht betrokken voelt bij de gemeente, blijkt de beantwoording daarvan sterke samenhang te vertonen met de mate van politieke betrokkenheid. Op basis van deze constatering kan worden verondersteld dat indien respondenten zich in sociaal opzicht betrokken *voelen* bij de gemeente, dit ook vertaald wordt in hoge politieke betrokkenheid. Dit is in lijn met de zogenoemde gebiedsgebonden benadering.

De mate van activiteit in sociale organisaties blijkt, overeenkomstig de gedachtegang in de articulerende benadering, een positieve uitwerking te hebben op de betrokkenheid bij de lokale politiek. Voorzover de vraag naar het belang dat respondenten hechten aan het lokaal bestuur in de bestanden is opgenomen, laten de bevindingen zien dat deze factor van invloed is op de mate van politieke betrokkenheid. Ook deze bevinding vormt een bevestiging voor de articulerende benadering.

7.4 Conclusies

In hoofdstuk 3 en 4 is literatuur behandeld waarin enkele veronderstellingen zijn verwerkt over de wijze waarop de betrokkenheid bij de lokale politiek totstandkomt. In dit hoofdstuk is de aandacht geconcentreerd geweest op die betrokkenheid bij de lokale politiek. In verschillende beschikbare bestanden zijn de relaties tussen, op basis van de literatuur, relevant geachte sociale en maatschappelijke achtergronden en opvattingen van inwoners van gemeenten enerzijds en aspecten van de betrokkenheid bij de lokale politiek anderzijds aan de orde geweest.

De mate van betrokkenheid bij de lokale politiek hangt maar weinig samen met de verschillende beschikbare sociaal-structurele kenmerken van de respondenten. Het

opleidingsniveau van de respondent is over het algemeen wel een kenmerk van de respondent dat verhoudingsgewijs sterk samenhangt met de mate van betrokkenheid. Op basis van de theorie werd verondersteld dat het opleidingsniveau van weinig belang is voor de betrokkenheid bij de lokale politiek. De lokale politiek zou immers *bereikbaarder, makkelijker en dichterbij* zijn. Om die reden zouden de belemmeringen voor deelname, actief of passief, aan de lokale politiek geringer zijn, zouden ook lageropgeleiden minder barrières ondervinden en minder geremd moeten worden door een gebrek aan deze 'hulpbron'. Dit blijkt dus niet het geval.

Woonduur is een slechte indicator voor de mate van betrokkenheid bij de lokale politiek. Hieruit kan worden afgeleid dat naarmate men langer deel uitmaakt van een sociale gemeenschap, dit van weinig betekenis is voor de betrokkenheid bij de politiek van die gemeenschap. In het licht van diverse sociale en maatschappelijke ontwikkelingen kan ook worden verondersteld dat het 'wonen in een gemeente' minder dan vroeger een bewuste (of zelfs een min of meer verplichte) keuze is. Mogelijk wordt de keuze voor een gemeente ingegeven doordat deze met het oog op werk, opleiding en nabijheid van vrienden of familie prettig is, maar het kan van even groot, mogelijk zelfs groter belang zijn dat het gewenste huis juist beschikbaar was. Mochten enkele van die omstandigheden zich wijzigen, dan kan verhuizing al gauw een serieuze optie zijn. Oftewel: de gebondenheid met de sociale gemeenschap is in dit tijdperk van grote mobiliteit vermoedelijk al minder. Maar zelfs als dat zo is, dan blijft het opmerkelijk dat voor langere tijd deel uitmaken van zo'n gemeente niet bijdraagt aan de betrokkenheid bij de politiek van die gemeente.

In een aantal bestanden is direct bij de respondenten geïnformeerd of zij zich in algemene zin betrokken achten bij de gemeenschap. Indien dat het geval is, blijkt het wel een voorspeld effect te hebben op de mate van betrokkenheid bij de lokale politiek. Anders gezegd: indien mensen zich betrokken achten bij de eigen gemeente, uit dit zich ook in een sterkere mate van politieke betrokkenheid. Mensen die zich daadwerkelijk *identificeren* met de gemeente, geven ook blijk van een hogere mate van politieke betrokkenheid bij de gemeente.

Eveneens consistent met eerder beschreven aannamen blijkt dat sociale activiteit, in lokaal gebonden verenigingen of organisaties, de mate van politieke betrokkenheid bevordert.

De aangetroffen verbanden tussen de mate van sociale betrokkenheid bij de lokale politiek of de sociale activiteit enerzijds en de mate van betrokkenheid bij de lokale politiek anderzijds, in combinatie met het ontbreken van verbanden tussen woonduur en mate van politieke betrokkenheid, doen vermoeden dat sociale betrokkenheid niet iets is wat 'vanzelf' ontstaat. Individuen moeten blijkbaar eerst echt kiezen voor de sociale gemeenschap, zich daarbij betrokken voelen en bewust ervoor kiezen om actief te worden in de gemeenschap. Pas dan is er sprake van een positief effect op de mate van politieke betrokkenheid.

In dit hoofdstuk is tevens gebleken dat er in de mate van betrokkenheid wel verschillen optreden tussen respondenten uit verschillende (klassen van) gemeenten. Deze bevinding wijst op een zelfstandig karakter van de lokale politiek. De verschillen zijn echter over het algemeen klein. Bovendien blijkt dat er niet of nauwelijks sprake is van afwijkende patronen tussen gemeenten.

Met andere woorden, de mate van betrokkenheid mag soms verschillen, deze komt niet op een andere wijze tot stand.